

Las notika Rudzātos

Pēc divu lielvaru – komunistu un fašistu – savstarpējās vienošanās par Baltijas valstu teritoriālo sadalīšanu, kas notika pagājušā gadsimta trīdesmito gadu beigās un četrdesmito gadu sākumā, mūsu mīļo zemīti aneksēja tolaik visagresīvā valsts – PSRS.

Tā arī sākās traģiskie notikumi. Pēc padomju okupācijas 1940. gadā Latvijā iesākās saimnieciskās dzīves pārkārtošana. Ar iesūlīto PSRS darboņu un vietējo kreisi noskanoto iedzīvotāju atbalstu visā valstī tiek organizēti mitiņi un sapulces, kur ļoti aktīvi uzstājas komunistu agitatori, stāstīdami par cilvēku laimīgo dzīvi padomijā un par grūto darbaļu dzīvi Latvijā.

Aģitē par laimīgo dzīvi padomijā

Arī Rudzātu pagastā 1940. gada 12. jūlijā tika sasaukta tautas sapulce, kurā piedalījās ap 300 cilvēku, pārsvarā Brīslas, Čirvoniķu, Mākalna un citu ciemu krievu tautības iedzīvotāji, kā arī tuvāko latviešu ciemu iedzīvotāji. Sapulci atklāja Antons Brūvers, runāja slavas dziesmas tautai par laimīgas dzīves sākšanos un izteicās pateicību lielajai krievu tautai par palīdzību Latvijās buržuāziskās iekārtas gāšanā. Tagad visi trūcīgie zemnieki, bezzemnieki un strādnieki tiks pie teicamas pašvaldības. Tika kritizēta Rudzātu pagasta pašvaldības negatīvā darbība, tādēļ tautai esot jāievieš jauna pagasta padome, pagasta valde un pagasta tiesa.

Vēl sapulcē runāja Pēteris Upenieks, izskaidrojot situāciju valstī. Tagad tauta varēsot piepildīt savu gribu, kas nāksot par labu arī tautas un valsts labklājībai. Esot jāpateicas Sarkanās Armijas ienākšanai, kas izglābusi no kara posta, ko uzskūši fašisti.

Pēc tam krieviski runāja Samohvalovs, īpaši uzsvērot vēlēšanu svarīgumu, aicinot balsot par Darba tautas bloku. Pēc tam viņš strādāja, kā komunistiskās partijas centieni uzlabos darba tautas dzīvi. Sajūsmu krievos un dažos citos izsauca Samohvalova aicinājums visus provokatorus un tautas maldinātājus saukt pie likumīgās atbildības.

Uzstājis Sabiedrisko lietu ministrijas pārstāvis Ozols no Rīgas, raksturoja saimniecisko stāvokli valstī. Tur viņš nonāca čekistu rokās, neizturēja spīdzināšanu un Maskavā Petrovkas cietumā izdarīja pašnāvību. Antons Brūvers iesauktās nelegālā prevestiskā darbībā. Pēc Aglonas ģimnāzijas absolūcijas iestājās Latvijas Universitātē un turpināja pagrīdes darbību. Būdam ļoti enerģisks, viņš iedomājās izveidot komjuānates Sūniņu Rudzātu pagastā. No Rīgas uz tēva mājām viņš atveda proklamācijas un aicināja savu brālī Vīdriņu aiznest tās uz Rudzātu pamatskolu. Kāds cits Brūveru ciema jaunietis J.Sola tās aiznesa arī uz Priekulu pamatskolu. Tur proklamācijas nonāca skolas pārziņa Dzeņa rokās, kas per notikulo ziņoja policijai. Vainīgais tika izsēkots un 1939. gada pirmajā pusē Antono Brūveri apcietināja un ievietoja Daugavpils cietumā. Padomju varas laikā viņš tika atbrīvots un turpināja mācības universitātē, bija universitātes stu-

dentu avīzes redaktors. Atceros, ka jau pēc komunistu trīs mēnešu valdīšanas Antons Brūvers atbrauca pie sava brāļa uz Rudzātiem. Caur manu māti Oļgu Brūveri viņš aicināja manu tēvu Pēteri Bōmani uz tikšanos, tikai lai nākot vakarā pa tamsu, lai citi neredz. Antons manam tēvam stāstīja par notikumiem valstī. Viņš teica, ka latvieši ir piemānīti, jo nav nekādas brīvības un laimīgas dzīves, ka no padomju varas nekāds labs nav gaidāms. Nav demokrātijas, nav patstāvīgas rīcības, ir tikai cietsirdīgs un nežēlīgs terors. Visi norādījumi nākot no Maskavas. Rīgā jau sakušies aresīti, daudzi cilvēki pazodot bez pēdām. Vēl Brūvers teicis, ka, lai gan pats skaidri nezino, tomēr esot gaidāms kaut kas briesmīgs. Domājams, ka Antons Brūvers apzinājās savu agrāko kļūdu un tāpēc nemēģināja vēlāk pazust Krievijas pašmos līdz ar Sarkanās armijas at-

● Pēteris Skuteļis ar sievu Zuzanu un dēlu Jāni (1939. gada). Pēteris miris Krievijā 1942. gadā. Ģimene no specuzskaites noņemta 1956. gadā.

● Vēl viena rudzātieša, arī Pētera Skuteļa, ģimene — dēli Roberts un Alberts, sieva Anna un pats Pēteris. Viņš mirst baidā nāvē Vjatlagā 1942. gadā.

K.Griņfeldu, P.Eriņu un J.Pastaru arestēja 5. maijā un drīz vien notiesāja, tāpat skolas pārziņi J.Poču (13. jūnijā), skolotāju A.Vaivodu (14. jūnijā), virsnieku I.Rutkovski (14. jūnijā), automehāniķi J.Zaļānu (24. jūnijā), Zemnieki D.Elste, A.Kurčina un A.Kurčins tika arestēti 25. jūnijā.

Pirmie izvēstie

Bija skaists saulains rīts. Mūsu ģi-

● Dokuments, kur Silviņa Ubele ar parakstu apliecināja, ka neatgriezies dzimtajā vietā.

dzātu – Stirnienes ceļa malā. Ap pulksten 10.00 pa ceļu garām pabrauca automašīna, kuras kraavas kastē bija redzama Pēteris Elsta ģimene un maantāms. Viņus apspārgāja bruņoti čekisti zilīm cepurēm galvā. Tā 1941. gada 13. jūnijā ritā sākās Rudzātu pagasta iedzīvotāju izsūtīšana. Arī mūsu ģimenei bija sagaidāms tas pats liktenis. Tomēr tā izšķirošā diena pienāca tikai 1949. gadā.

Pārsvārā no pagasta tika izsūtītas tikai aizsargu ģimenes. Daudzi Rudzātu iedzīvotāji (skolotāji, karavīri, studenti un citi) jau pirms un arī pēc masveida izsūtīšanas tika apcietināti gan tepat pagastā, gan citās Latvijas vietās. No visiem Latvijā tika notiesāti tikai S.Bogdans, bet pārējo likteni izlēmā Krievijā.

Izsūtīja vietējie

Jāatzīmē, ka arestus un izsūtīšanu organizēja torēzījie Latvijas PSR represīvie orgāni ar vietējo padomju aktīvistu, ziņotāju, aģentu atbalstu. Par pamatu ņēmot viņu safabrīcētos apmelojošos ziņojumus, tika gatavoti arestējamo un izsūtāmo saraksti. Piemēram, čekas ziņotājs ar segvārdu Zvaigzne» savā 1940. gada 25. oktobra ziņojumā norādīja, ka «Rudzātu pagastā ir viens no bagātākajiem pagastiem Latgalē, tāpēc tur tagad ir vismazāk padomju varas atbalstītāji. Bieži notiek bijušo varas pārstāvju, aizsargu, kuļaku pulcēšanās pie pasta priekšnieka un tiek spriests par to, kā traucēt

vairākiem pat pēc viņu nāves. Sievietes, bērni un sirmgalviņi tika sūtīti uz Sibīriju – Krasnojarskas apgabala kolhoziem. Pagastā 1940. un 1941. gada represijas cieta 56 iedzīvotāji, tajā skaitā 12 sievietes, 14 bērni, 26 vīrieti. Līvija atgriezās astoņas sievieti, pieci bērni un pieci vīrieti.

Arestētie tika badināti, nežēlīgi spīdzināti, pratināti, piclietojot visnežēlīgākos pagēmienu. Nav jābrīnās, ka tādos apstākļos gandrīz visi 1941. gadā arestētie un deportētie vīrieti – stipri, spēcīgi, apmēram 20 līdz 40 gadus veci – pūsgada laikā bija tik garīgi un fiziski nomocīti, ka izskatījās pēc dzīvēm skeletiem.

Dzīves paradoksi

Vīri tika mocīti, slepkavoti lēģeros, bet vairākiem sievietēm par labu darbu Lielā tēvijas kara (1941.-1945.) apstākļos vēlāk tika piešķirti apbalvojumi un medaļas. Neskatoties uz visu, gan sievietes, gan bērni no specuzskaites tika atbrīvoti tikai pēc 1956.-1957. gada. Bez tiesībām atgriezties dzimtajā vietā, jo par to draudēja atkārtota deportācija. Tieši šī iemesla dēļ no 1941. gadā arestētajiem un deportētajiem pagastā atgriezās tikai četri cilvēki.

Jāpiezīmē, ka, sākoties karam, no pagasta līdzī Sarkanajai armijai aizgāja tikai pieci vietējie aktīvistu. Pēc kara, baidoties no otrreizējās komunistu okupācijas un deportācijām, mājas pameta vairāk nekā 200 rudzātiešu.

(Visas ziņas iegūtas, ņētot Latvijas arhīvu materiālus) Jānis Bāmanis, Rudzātu novada vēstures pētnieks